

1.01
Prejeto 14. 2. 2013

UDK: 323.15(436.5=163.6)"1945/49"

Avguštin Malle*

Avstrijski in britanski varnostni organi in njihov odnos do koroških Slovencev v prvih letih po drugi svetovni vojni

IZVLEČEK

Koroški Slovenci, predvsem tisti, ki so se izrekli za združitev ozemlja Koroške s slovenskim ali mešanim prebivalstvom z matičnim narodom, so bili takoj po osvoboditvi s strani angleške vojaške vlade in njej podrejenim avstrijskim varnostnim organom soočeni z raznimi oblikami represije. Najbolj jih je prizadela splošna prepoved zborovanj, lastnega tiska in sistematično zavlačevanje obnovitve predvojnih političnih, kulturnih in gospodarskih organizacij ter društev. Vse do februarja 1949 so oblasti zavlačevale z obnovo Zveze koroških zadrug in s tem prizadele koroškim Slovencem veliko materialno škodo. Število zadružnikov je padlo na 10 odstotkov predvojnega članstva.

Funkcionarje in aktiviste Pokrajinskega odbora Osvobodilne fronte za slovensko Koroško in njegovih pododborov ter drugih organizacij, ki so nastale v času protifašističnega odpora, so oblasti postavljale zaradi slovenskega narodnostnega delovanja pred vojaška sodišča. Večmesečne zaporne kazni so bile izrečene proti celi vrsti mladinskih aktivistov, prišlo je do fizičnih napadov zborovanj, pred represijami pa niso bili varni niti posamezni slovenski duhovniki. Oblasti posameznikom niso izdajale potnih listov in s tem slovenskim funkcionarjem onemogočale razlaganje svojih zahtev na mednarodnih konferencah. Varnostni organi so pogosto stikali za slovensko periodiko in literaturo, iztenzivno so iskali Koroški zbornik, ki je leta 1946 izšel v Ljubljani. Vsaka kritika ukrepov zasedbenih sil je bila prepovedana. Izmed britanskih častnikov je v pozitivnejšem odnosu do koroških Slovencev občasno izstopal le Gerald Sharp, medtem ko je vojaški sodnik lajtnant Col. Cohen ostal številnim Slovencem v slabem spominu. Po pariški odločitvi 20. junija 1949, da ostaja avstrijsko-jugoslovanska meja nespremenjena, je represija postopno popustila.

Ključne besede: Koroški Slovenci po 1945, Pokrajinski odbor Osvobodilne fronte za slovensko Koroško, Karl Prušnik – Gašper, Gerald Sharp, Col. Cohen.

* Dr., Slovenski znanstveni inštitut, Mikschallee 4, A-9020 Celovec/Klagenfurt; e-naslov: a.malle@sz.i.at.

ABSTRACT

AUSTRIAN AND BRITISH SECURITY BODIES AND THEIR ATTITUDE TO CARINTHIAN SLOVENIANS DURING THE FIRST YEARS AFTER THE WORLD WAR II

Immediately after the liberation Carinthian Slovenians – especially those in favour of the annexation of the Carinthian territory inhabited by Slovenians or with mixed population to the homeland – faced various forms of repression carried out by the British military government and Austrian security bodies, subordinate to the British. They mostly suffered due to the general ban on public meetings, prohibition of their own press, and systematic protraction of the restoration of pre-war political, cultural and economic organisations and societies. The authorities delayed the restoration of the Union of Carinthian Cooperatives until as late as February 1949, causing extensive material damage to the Carinthian Slovenians. The number of cooperative members fell to 10% of pre-war membership.

Due to activities in the interest of the Slovenian nation, the officials and activists of the Provincial Committee of the Liberation Front for Slovenian Carinthia, its subcommittees and other organisations established during anti-fascist resistance were tried at military courts. A large number of youth activists received many months of prison sentences, the gatherings were subject to physical attacks, and even individual Slovenian priests were not safe from repression. The authorities refused to issue passports to certain individuals, thus preventing Slovenian officials from stating their demands at international conferences. Security bodies often sought Slovenian periodicals and literature and searched intensively for the collection of texts entitled Koroški zbornik, published in Ljubljana in 1946. All criticism of the measures taken by the occupying forces was forbidden. Of the British officers only Gerald Sharp exhibited a more positive attitude towards Carinthian Slovenians, while many of them have bad memories of the military judge lieutenant colonel Cohen. After the decision reached in Paris on 20 June 1949 that the Austrian-Yugoslav border is to remain unchanged, the repression gradually subsided.

Keywords: Carinthia, Austria, Carinthian Slovenians, Provincial Committee of the Liberation Front for Slovenian Carinthia, Karl Prušnik – Gašper, Gerald Sharp, Col. Cohen

O represivnih ukrepih vojaške uprave (za tem Civilne uprave – britanski element) in avstrijskih oblasti proti koroškim Slovencem po maju 1945 v literaturi ne najdemo veliko podatkov. Izstopajo nekateri primeri kot na primer obsodba tajnika Pokrajinskega odbora Osvobodilne fronte (POOF) za slovensko Koroško Karla Prušnika – Gašperja novembra 1947, obstrelitev mladinske aktivistke Amalije Oraže – Tatjane avgusta 1946, ki je ranam podlegla, napad britanskih vojakov in avstrijskih varnostnikov 5. oktobra 1947 na brigadirje v Področici itd. Obseg represivnih ukrepov ob teh dramatičnih primerih zbledi. O njih je največ poročal Slovenski vestnik. Malo pozornosti je temu namenjala Koroška kronika, ki jo je izdajala Britanska obveščevalna služba, čeprav je imela rubriko Vojaško sodišče. V njej so pisali o raznih vrstah kriminala, a le v posebnih primerih, tako tudi v zgoraj omenjenih, je tolmačila

in zagovarjala britanska stališča. Še največ podatkov o represiji proti koroškim Slovencem najdemo v raznih spomenicah in vlogah POOF za slovensko Koroško in v njenem nemškem biltenu Pressedienst.

Ko so 8. maja 1945 zavezniške sile – k tem so Britanci sprva šteli tudi Jugoslovansko armado odnosno partizanske odrede – osvobodile južne predele Avstrije, je za prebivalstvo okrajev na avstrijskem Koroškem s slovenskim ali mešanim prebivalstvom nastala nova situacija. Po umiku Jugoslovanske armade, ki so ga zahtevale note Velike Britanije z dne 12. maja in Združenih držav Amerike z dne 15. maja 1945 jugoslovanski vladi,¹ so bile enote britanske 8. armade odnosno vzpostavljena vojaška uprava tisti dejavnik, ki je odločal o vseh vprašanih varnosti in uprave v deželi. Začasna deželna vlada je sicer redno zasedala, razpravljala je med drugim o demokratizaciji dežele, vračanju in socialni oskrbi nekdanjih političnih zapornikov, napovedovala popravo škode slovenskim deportirancem in vrnitvi njim razlaščenega premoženja, priznavala zasluge narodov Jugoslavije za uničenje nacizma, razmišljala o potrebnih denacifikaciji v upravi, sodstvu, gospodarstvu in zlasti šolstvu ter se soočala z vsakodnevnimi težavami prehranjevanja prebivalstva in vzpostavitvi komunikacij, ni pa imela nobene dejanske izvedbene oblasti.² Od srede maja 1945 so v deželi vsa vprašanja urejevali administrativni štabni oficirji britanske vojaške uprave. Ta je Začasno deželno vlado preimenovala v Posvetovalni deželni odbor, ki je vojaški upravi lahko svetoval, če ga je vprašala za mnenje. Zavezniška uprava je z ukazi, ki so sprva zagotavljali zlasti varnost pripadnikov lastnih oboroženih sil in njenega administrativnega osebja, uvedla strogo policijsko uro, omejila svobodo gibanja, z zaporno cono je potegnila dodatno mejo na Dravi.³ Soočala se je številnimi življenjskimi vprašanji, ukvarjala pa se je tudi z navidezno manj pomembnimi, kot na primer s prepovedjo prireditvev in razobešanja ter nošenja zastav.⁴ Odreditev zaporne cone in ukaz glede zastav je prizadel koroške Slovence in imel za številne negativne posledice. Dežela je bila preplavljena z begunci, ki jih je vojaška uprava skušala nastaniti čim dlje stran od avstrijsko-jugoslovanske meje. Pod tem vidikom moramo razumeti tudi naglo izpraznitev vetrinjskega toborišča. Med najvažnejša vprašanja je gotovo štelo prehranjevalno.

Posvetovalni deželni odbor je svoje delo opravljal med 6. junijem in 24. julijem 1945. Njegov predsednik Hans Piesch iz vrst nekdanje socialdemokratske stranke je vojaški upravi posredoval želje prebivalstva, vojaška uprava jih je obravnavala ali ignorirala. Šele ko je na Koroško prispel kot šef vojaške uprave polkovnik Simson, se je razmerje med posvetovalnim odborom in vojaško upravo postopno izboljšalo, kar je pripeljalo do preimenovanja konsultativnega odbora spet v Začasno deželno vlado. Njene pristojnosti so bile še naprej minimalne. Vse sklepe Začasne deželne

¹ Documents on the Carinthian Question : Ministry for Foreigns Affairs on the Federative People's Republic of Yugoslavia. Beograd 1948, str. 39, 42.

² Kärntner Landesarchiv/Koroški deželni arhiv (KLA), LAD I in LAD II.

³ Seznam občin v obmejnem zapornem pasu. V: Koroška kronika (dalje KK), 27. 7. 1945, str. 2.

⁴ Wilhelm Wadl, Hellwig Valentin: Kärntens Weg in die Welt von morgen. Klagenfurt 1985, str. 17.

vlade je moral sankcionirati pristojni štabni oficir britanske vojaške uprave, preden so jih člani začasne vlade lahko predali z namenom izvedbe pristojnim uradnikom. Protokole sej vlade je bilo treba prevajati v angleščino in jih izročiti vojaški upravi.⁵

Odnos predstavnikov vojaške uprave do koroških Slovencev kljub zavezništvu med Veliko Britanijo in Jugoslovansko armado ni bil prijateljski, kar pa ni veljalo za prve povojne dni.⁶ Po ocenah nekaterih prič časa se je z zamenjavo bojnih enot 8. britanske armade z zasedbenimi ta odnos izrazilo poslabšal.

Vse do septembra 1945 Začasna koroška deželna vlada ni imela potrebnih stikov z vlado državnega kanclerja Karla Rennerja na Dunaju, ki je zahodni zavezniki niso priznavali.

Prva kontrolna pogodba, ki je bila podpisana 4. oziroma 9. julija 1945, je urejevala pristojnosti med zavezniki (razdelitev zasedbenih con in mesta Dunaj) ter določala delovne naloge Zavezniške komisije za Avstrijo. Njene glavne naloge so bile: ločiti Avstrijo od Nemčije, zagotoviti naglo vzpostavitev osrednjega avstrijskega upravnega aparata, ustvariti pogoje za sestavo avstrijske vlade na osnovi svobodnih volitev in ohraniti do volitev ter postavitve nove vlade urejeno administracijo.⁷ 11. septembra 1945 je prvič zasedal Zavezniški svet, to je bil organ poveljnikov štirih velikih sil in njihovih namestnikov, in sankcioniral oziroma priznal tri stranke: Avstrijsko ljudsko stranko, Socialistično stranko Avstrije in Komunistično stranko Avstrije. Sprejel je še določila, pod katerimi pogoji so lahko zaprosili za privolitev ustanovitve nove stranke. Ta določila so v naslednjih dneh in tednih zaposlovala Osvobodilno fronto za slovensko Koroško, ki jo je krog proponentov predlagal kot novo stranko pri državno- in deželnozborskih volitvah 25. novembra 1945.⁸

Pristanek Zavezniškega sveta je imel daljnosežne posledice: stranka je lahko izdajala svoje glasilo, imela pravico do oddajnega časa na radiju, dodeljena ji je bila določena količina papirja za volilni boj. Zavezniški svet je 11. septembra 1945 sprejel tudi proglas avstrijskemu prebivalstvu, v katerem se je navezal na moskovsko deklaracijo, ki jo je označil kot temelj svojega dela za ponovno vzpostavitev svobodne, neodvisne in demokratične Avstrije.⁹ Na moskovsko deklaracijo se je v vladni izjavi začasne vlade konec aprila 1945 skliceval tudi državni kancler Karl Renner. Moskovska deklaracija je govorila o obnovi svobodne, neodvisne in demokratične Avstrije, ni pa omenjala avstrijskih meja. Vendar je velika večina avstrijskih politikov interpretirala deklaracijo v smislu obnove Avstrije v mejah pred »anšlusom«. V primeru Južne Tirolske so odstopali od tega stališča, poznani pa so tudi predlogi in memorandumi glede Kanalske doline. Oktobra in novembra 1945 so nekateri avstrijski politiki v okviru volilnega boja zahtevali, da se Avstriji pridruži še Mežiška dolina in Ma-

⁵ Prav tam, str. 21-24.

⁶ KK, 10. 5. 1946, str. 1 in 8.

⁷ Dokumentation zur österreichischen Zeitgeschichte 1945-1955. Wien – München 1975 (dalje Dokumentation), str. 155sl.

⁸ Dušan Nečak: Koroški Slovenci v drugi avstrijski republiki (1945-1976) : osnutek za politično zgodovino. Ljubljana 1985, str. 39-46.

⁹ Dokumentation, str. 156-158.

riborska kotlina, v Gradcu so se pojavile karte, ki so Avstriji dodeljevale kar vso Spodnjo Štajersko. Lojze Ude je marca in septembra 1944 popolnoma upravičeno opozarjal na pomen, ki ga bo morda moskovska deklaracija imela v razpravah o mejah med Jugoslavijo in Avstrijo.¹⁰

Ukazi britanske vojaške uprave in navodila Zavezniškega sveta so načeloma v enaki meri veljala za vse koroško prebivalstvo ne glede na narodno pripadnost. Vendar se je kmalu izkazalo, da temu ni bilo tako in da so se lahko sprevrgli in spremenili v prisilne ukrepe, v sredstva za odpravljanje in onemogočanje raznih dejavnosti koroških Slovencev. Vojaška uprava je 7. septembra 1945 zavrnila ponovno vzpostavitev Slovenske prosvetne zveze.¹¹ Tak ukrep so zahtevali predvojni podpredsednik Janko Ogris in funkcionarja Vinko Zwitter ter Janko Mikula. Pokrajinski odbor Osvobodilne fronte za slovensko Koroško je odločitev vojaške uprave ocenil kot akt, s katerim je ta potrdila odlok nacističnega vodstva gaua z dne 7. aprila 1941, s katerim je bila Slovenska prosvetna zveza razpuščena, njeno premoženje zaplenjeno in njeno nadaljnje kulturno delo med koroškimi Slovenci prepovedano.¹²

Skupina predlagateljev je 22. septembra 1945 Zavezniški komisiji za Avstrijo in britanski vojaški upravi na Koroškem naznanila, da hoče Osvobodilna fronta za slovensko Koroško nastopiti kot stranka pri državno- in deželnozborskih volitvah. Predlagatelji so prošnji priložili program Osvobodilne fronte in njen statut ter ocenili, da Osvobodilna fronta izpolnjuje vse pogoje, ki jih je Zavezniška komisija določila za pripustitev novih strank.¹³ Vojaška uprava je 17. oktobra 1945 obvestila dr. Jožka Tischlerja, da je priporočila Zavezniški komisiji za Avstrijo na Dunaju ustanovitev slovenske stranke in da stranka lahko začne s pripravami za volitve, da bo lahko po privolitvi takoj nadaljevala s »polno dejavnostjo«. Nepričakovano je potem prišlo obvestilo, da namerava vojaška uprava slovenski stranki prepovedati vsako nadaljnje delovanje, če dr. Tischler kot pooblaščenec stranke ne podpiše posebnih pogojev. Ker so predstavniki vojaške uprave zatrjevali, da podpis pogojev zahteva Zavezniški svet na Dunaju, je Osvobodilna fronta prosila, naj ji pismeno sporoči njegove zahteve. Odgovora ni bilo, pač pa je vojaška uprava 2. novembra 1945 prepovedala Osvobodilni fronti, da nastopi kot stranka. Peta točka teh pogojev se je glasila: »Nikoli ne bomo niti reklamirali ali zahtevali niti predlagali ali namigovali na kakršno koli revizijo ali spremembo ali modifikacijo obstoječe avstrijsko-jugoslovanske meje.«¹⁴

V naslednjih dneh so razni dejavniki izvajali na dr. Tischlerja pritisk in ta je potem 5. novembra 1945 podpisal nekoliko spremenjeno besedilo pete točke pogojev. Ta se je zdaj glasila: »Nikoli ne bomo na javnih zborovanjih ali v propagandi rekla-

¹⁰ Boris Mlakar: Lojze Ude kot kritični spremljevalec Osvobodilne fronte. V: Lojze Ude: Moje mnenje o položaju : članki in pisma 1941-1944. Ljubljana 1994, str. 153-168.

¹¹ Arhiv Slovenskega znanstvenega inštituta (ASZI), Memorandum der Kärntner Slowenen an den Alliierten Rat für Österreich in Wien II (dalje Memorandum II). Klagenfurt 25. Jänner 1946. Anlage 3, str. 38.

¹² Prav tam, str. 4.

¹³ Prav tam. Anlage 4, str. 39-41.

¹⁴ Prav tam, str. 4.

mirali ali zahtevali niti predlagali ali namigovali na kakršnokoli revizijo, spremembo ali modifikacijo obstoječe AVSTRIJSKO-JUGOSLOVANSKE ali katerekoli druge meje do mirovne konference ali do kakšnega prejšnjega roka, ki ga določi britanski vrhovni poveljnik.«¹⁵ Posledice Tischlerjevega podpisa so bile: Pokrajinski odbor Osvobodilne fronte za slovensko Koroško je Tischlerju izrekel nezaupanje, Tischler je odstopil kot predsednik odnosno pooblaščenec načrtovane stranke, odstopil je tudi kot deželni svetnik, ki je bil zadolžen za zadeve slovenske manjšine.¹⁶ Osvobodilna fronta je predlagala odložitev volitev na spornem ozemlju in umaknila svojo kandidacijo.¹⁷ Pogoje so podpisali predstavniki ostalih treh strank, kar jih nikakor ni oviralo, da v okviru volilne agitacije ne bi neprestano govorili o spremembi tako avstrijsko-jugoslovanske kot tudi avstrijsko-italijanske meje.¹⁸ Posledic s strani vojaške uprave ni bilo.

Novi predsednik Pokrajinskega odbora Osvobodilne fronte dr. Franc Petek je predstavniku vojaške uprave skušal dopovedati, da umik iz volilne agitacije nikakor ne pomeni, da stranka ne obstaja.¹⁹ Vojaška uprava tej interpretaciji ni sledila in je v uradnem listu sporočila: Osvobodilna fronta je s priznanjem, da obstoječe meje Avstrije ni mogoče spremeniti, razen po sklepu mirovne konference, dobila od vojaške uprave dovoljenje, da nadaljuje s svojo dejavnostjo v okviru obstoječih zakonov in predpisov.²⁰ To dovoljenje ni obsegalo pravice izdajanja lastnega glasila, konec leta ji je vojaška uprava prepovedala izdajo koledarja.²¹ Osvobodilna fronta je v naslednjih tednih na vojaško upravo naslovila še več prošenj, da bi ji dovolila izdajanje lastnega glasila in je pri tem argumentirala, da je v nacističnem času izdajala slovensko in nemško periodiko.²² Do lastnega glasila, Slovenskega vestnika, je prišla šele junija 1946, in sicer s pomočjo zasebnika.²³ List je izhajal v sovjetskem sektorju Dunaja. Pač pa je vojaška uprava marca 1946 dovolila obnovo predvojne Slovenske prosvetne zveze, nakar se je začelo kratkotrajno sodelovanje med njo in Britansko obveščevalno službo zlasti v okviru slovenskih radijskih oddaj.²⁴

Pokrajinski odbor Osvobodilne fronte za slovensko Koroško je po končani vojni agitiral za združitev vseh Slovencev, nadaljeval je z izgradnjo v vojnem času začete organizacijske mreže, pričakoval, da bodo zavezniki – konkretno Britanci – upoštevali svobodo govora in združevanja. Pri tem je naletel na nerazumevanje in nasprotovanje Britancev in Avstrijcev, med katerimi so se naglo pojavile predvojne nemško nacionalistične elite. Britanci niso bili pripravljeni, da bi Osvobodilni fronti koncdirali

¹⁵ Prav tam, str. 5.

¹⁶ KK, 17. 9. 11. 1945, str. 1.

¹⁷ ASZI, Memorandum II. Anlage 15, str. 69.

¹⁸ Prav tam, str. 15 in 16.

¹⁹ Prav tam. Anlage, 16, str. 70n.

²⁰ Prav tam. Anlage, 17, str. 72n.

²¹ Prav tam. Anlage, 33, str. 117-119.

²² Prav tam. Anlage, 30, str. 111-112; Anlage 35, str. 122-123.

²³ Andrej Leben: Slovenski vestnik. V: Slovenski vestnik (dalje SV), 6. 3. 2003, str. 7; 13. 3. 2003, str. 7; 20. 3. 2003, str. 7; 27. 3. 2003, str. 7.

²⁴ KK, 29. 3. 1946, str. 1; 5. 4. 1946, str. 1.

kakršnekoli politične pravice. Če sledimo pisanju Koroške kronike, ki jo je izdajala Britanska obveščevalna služba, potem velja rezimirati, da so Britanci hoteli priznati koroškimi Slovencem le omejene kulturne pravice – pravico do lastnega jezika, kulturno delo so nadzorovali s pomočjo Avstrijcev in preseljenih oseb motili.²⁵ Motilo jih je, da so koroški Slovenci vsako kulturno prireditev spremenili v politično manifestacijo. Vendar so tudi jezikovne pravice pojmovali po svoje. O slovenščini kot dodatnem uradnem jeziku niso hoteli slišati ničesar, čeprav je v to smer prvotno razmišljala Začasna deželna vlada odnosno razpravljal Konsultativni deželni odbor. Britanski signal so koroški deželni politiki hitro zaznali in glede tega utihnili. O slovenščini kot dodatnem uradnem jeziku niso več govorili in se pri tem izgovarjali na vojaško upravo. Ko je Gerald Sharp,²⁶ vodja britanske obveščevalne službe na Koroškem, v Koroški kroniki pisal o tem, da nikogar ne bi motilo, ko bi na krajevnih tablah poleg nemškega imena kraja bila še slovenska oznaka, da to ne bi povzročilo prevelikih finančnih težav, ker bi slovenska krajevna imena radi pripisali Slovenci sami, se je med koroškimi politiki pojavil nemir.

Sharp, ki je bil naklonjen partizanskemu odporu, ni pa odobral nove politične orientacije Jugoslavije, je s svojima dvo- in večjezičnima kartama – prvo je objavil v almanahu Album Koroške, drugo pa v Koroški kroniki – doživel polom. Ker je cenzuriral tudi radijska nagovora namestnika deželnega glavarja Hansa Ferlitscha in direktorja deželnih uradov Karla Newoleja med drugim tudi glede mejnega vprašanja, je naposled moral zapustiti Koroško.

Prva izdaja Albuma Koroške ima še dodaten naslov Slovenska Koroška v sliki, na zadnji strani najdemo Zemljevid južne Koroške s slovenskim območjem.²⁷ Sharp je poleg tega album v imenu Britanske obveščevalne službe posvetil »spominu žrtev koroških Slovencev v minuli svetovni vojni, ki so svojo lepo zemljo tako ljubili, da so zanj žrtvovali najdragocenejše, kar je človeku od Boga dano, svoje življenje. V tistem občudovanju in globokem spoštovanju jim posvečamo ta košček svoje ljubezni.«²⁸ Večino prve izdaje so »skartirali« še v tiskarni in pripravili novo, kjer ni več ne posvetila ne zemljevida.²⁹ Vsi Sharpovi prispevki v Koroški kroniki navajajo k sklepu, da je bil odločen antifašist in oster kritik vsake oblike rasizma in herrenvolkovske mentalitete.³⁰

Vojaška oblast je hitro pokazala meje slovenske enakopravnosti. Sharp se je glede tolerance svojih tovarišev motil. Prav britanska vojaška sodišča so bila tista, ki so izrekla številne zaporne in denarne kazni zaradi dodajanja slovenskih krajevnih oznak uradno enojezičnim tablam, zaradi nošenja slovenske zastave, britanska FSS (Field

²⁵ ASZI, Memorandum II. Anlage 29, str. 102-107; Pressedienst (izd. POOF za Slovensko Koroško], 10. 1. 1946, str. 2-3.

²⁶ Avguštin Malle: Konfrontacija z bivšimi zavezniki : pogledi na odnos angleških oblasti do koroških Slovencev v prvih letih po drugi svetovni vojni. V: Znova : koroški Slovenci pod britansko zasedbeno oblastjo po letu 1945 : pričevanja in poročila. Klagenfurt / Celovec 2008, str. 41-77.

²⁷ Album Koroške. Slovenska Koroška v sliki. Celovec 1947.

²⁸ Prav tam, str. 3.

²⁹ Album Koroške. Celovec 1948.

³⁰ Avguštin Malle: "Koroška kronika" v prvem letu obstoja. V: Koroški koledar 2013. Klagenfurt / Celovec 2012, str. 51-63.

Security Services) je z asistenco avstrijskih varnostnih organov uprizarjala lov na slovenski tisk, kontrolirala udeležence slovenskih prireditev, lokalni poveljniki so prepovedovali slovenske prireditve, pripadniki FSS so s pomočjo avstrijskih žandarjev nadzorovali potek dovoljenih prireditev in pri tem posebej pazili, da so organizatorji upoštevali prepoved političnih govorov. Posegali so celo v potek »zaprtih« prireditev, to je prireditev izključno za člane Osvobodilne fronte. Ker so zahtevali seznam članstva na lokalni ravni, je Osvobodilna fronta naglo zaznala, da tako britanske kot avstrijske oblasti na ta način želijo priti do natančnega pregleda nad članstvom organizacije, torej nad krogom ljudi, ki je najdosledneje zagovarjal združitev koroških Slovencev s Slovenci v novi Jugoslaviji in Britancem takih seznamov ni izročala.

Vojaška oblast je prepovedala razobešanje in nošenje zastav. Ukrep je bil naperjen v prvi vrsti proti slovenski trobojnici s peterokrako zvezdo. Ko je vojaška oblast ukaz omilila in dovolila na uradnih poslopih razobešanje avstrijske zastave poleg britanske, pa je uporabo slovenske dovoljevala le ob pogrebih oziroma prekopi padlih partizanov. S posebnim ukazom je prepovedala vse oblike organiziranja in zbiranja vojakov nekdanje nemške vojske. Ukaz so avstrijske oblasti interpretirale tudi v škodo nekdanjih koroških partizanov, Britanci pa takšni interpretaciji niso ugovarjali. Vojaki nekdanje nemške vojske so to določilo obšli s tem, da so kot vojni povratniki pozivali na razna zahvalna romanja in maše za srečno vrnitev v domovino. Vrhovi krške škofije so jim pri tem šli zelo na roke. V Selah je župnik Alojzij Vavti, ki so ga nacisti nekajkrat aretirali, sedel pa je v raznih ječah in kaznilnicah, k taki zahvalni maši izrecno vabil tudi partizane.

Vojaška uprava je sprva prepovedala vse prireditve. Kljub temu so koroški Slovenci pod okriljem Osvobodilne fronte že od avgusta 1945 naprej organizirali razne mitinge z nastopi spontano nastalih zborov, amaterji so odigrali razne agitke in segali po odrskih tekstih iz predvojnega časa.³¹ Deloma so te prireditve dovoljevali lokalni britanski poveljniki, deloma se nastopajoči niso ozirali na to zahtevo in so jih organizirali brez dovoljenj. Britanci so bili v prvi vrsti občutljivi na kritiko svojih ukrepov. Ker sta praktično le dva višja britanska oficirja razumela slovenščino, jezikovno znanje moštva verjetno ni bilo posebno izoblikovano, je vojaška uprava morala segati po »tolmačih«. To so bili »Avstrijci«, ki so kot varnostni organi že pred tem služili raznim režimom doma in tudi v okupiranih deželah ter so se v veliki večini negativno opredeljevali do koroških Slovencev. V gosto razpredeno mrežo odredb oziroma ukazov vojaške uprave je v začetku oktobra 1945 padel partizan Anton Wutte, tedaj eden redkih koroških Slovencev, ki so imeli univerzitetno izobrazbo. Britanci so ga aretirali, ne da bi mu povedali, zakaj, svojcem pa so preprečili vsak stik z njim.³² Podobno so ravnali z Jankom Messnerjem,³³ provizorjem Filipom Brumnikom³⁴ in Lipejem

³¹ ASZI, Memorandum II, str. 3, 4.

³² Prav tam, str. 120a. [Anlage 34].

³³ Janko Messner: Vsebina je oblika / Der Inhalt ist die Form. Zbornik / Almanach. Simpozij o njegovi trijezični literaturi na celovski univerzi / Symposium über seine dreisprachige Literatur an der Universität Klagenfurt. Klagenfurt / Celovec 1998, str. 289.

³⁴ Pressedienst, 16. 11. 1946.

Kolenikom.³⁵ Zasedbene oblasti so skupaj z avstrijskimi močno ovirale spominsko svečanost ob četrty obletnici nasilne izselitve koroških Slovencev, ki je bila maja 1946 v Celovcu.³⁶ Med vidnimi predstavniki vojaške uprave je le Gerald Sharp pomagal, da so se nekateri pregnanci prireditve mogli udeležiti.³⁷

V preambuli druge kontrolne pogodbe, ki je stopila v veljavo 26. junija 1946, so se zavezniki navezali na moskovsko deklaracijo z dne 1. novembra 1943 in točno določili pristojnosti avstrijskih oblasti. Pridržali so si med drugimi oskrbo in repatriacijo vojnih ujetnikov in preseljenih oseb ter sojenje teh oseb, izsleditev, aretacijo in izročitev oseb, ki so zakriville vojne zločine in zločine proti človečnosti, pa tudi pristojnosti glede potnih listov, kar ni bilo brez pomena za koroške Slovence.³⁸ Ko so funkcionarji Osvobodilne fronte zaprošali za izstavitev potnih listov z namenom, da potujejo v Beograd ali v druge kraje Jugoslavije ter v Prago, jim potnih listov niso izstavili. Isto se je zgodilo s prvo delovno brigado, ki je hotela oditi na delo v Jugoslavijo.³⁹ Vendar so se koroški Slovenci in Slovenke udeležili nekaterih kongresov v Sloveniji, kar britanskim in avstrijskim oblastem seveda ni ostalo prikrito. Udeleženci teh kongresov so avstrijsko-jugoslovansko mejo prekorali ilegalno po dobro znanih »partizanskih poteh«. Po vrnitvi na Koroško so se morali zagovarjati, deloma so bili kaznovani z denarnimi kaznimi ali pa večtedenskimi zapori.

Vojaška uprava je na Koroškem vzpostavila vojaška sodišča. O njihovih sodbah najdemo informacije v uradnem nemškem dnevniku Britanske obveščevalne službe Kärntner Nachrichten, pozneje redko tudi v tedniku Koroška kronika. Iz njih razberemo, da je sodišče ostro nastopalo zlasti proti tatvinam hrane iz zalog britanskih enot, proti osebam, ki niso oddale orožij ali drugega vojaškega materiala, in proti črnoborzijancem. Ko so Britanci uveljavili »zaporni pas«, so ta sodišča izrekala kazni osebam, ki so to notranje koroško mejo prestopile brez potrebnih dokumentov. V tem primeru naletimo na imena deloma znanih koroških Slovencev, pojavijo pa se tudi imena slovenskih beguncev oziroma slovenske politične emigracije. Zadnji so se skušali praviloma umakniti v Italijo. Zanimivo je, da slovenski list Britanske obveščevalne službe Koroška kronika domala ni prinašal nobenih vesti o obsodbah koroških Slovencev zaradi nošenja zastav in dopolnjevanja topografskih napisov s slovenskimi krajevnimi imeni. Prav tako ni poročal o hišnih preiskavah pri slovenskih antifašistih in o šikanah britanskih oblasti v zvezi s kulturnimi prireditvami.

Britanska vojaška uprava je ob dejavni podpori avstrijskih varnostnih organov in političnih predstavnikov Koroške z represivnimi ukrepi proti slovenskim organizacijam in pripadnikom slovenske narodne skupnosti na Koroškem zasledovala cilj, da prepreči oziroma čim dlje zavlačuje obnovo in izgraditev slovenske civilne družbe. S hišnimi preiskavami, dolgimi zasliševanji, aretacijami, obsodbami in denarnimi

³⁵ Pressedienst, 1. 3. 1947; Znova : koroški Slovenci pod britansko zasedbeno oblastjo po letu 1945 : pričevanja in poročila. Klagenfurt / Celovec 2008.

³⁶ Pressedienst, 27. 5. 1946.

³⁷ Ana Jug-Olip: Utihnile so ptice, utihnila je vas. Celovec 2011, str. 129.

³⁸ Dokumentation, str. 162-169.

³⁹ Pressedienst, 12. 10. 1946; 9. 11. 1946.

kaznimi je zastraševala slovensko prebivalstvo. Pri tem ni uporabljala le avstrijskih varnostnih sil, temveč je občasno segla tudi po razseljenih osebah raznih narodnosti. Tako so ji kot tolmači služili tudi rajhovci, ki so se pred in med drugo svetovno vojno naselili na Koroškem. Ker so koroški Slovenci agitirali za združitev s Slovenci v novi Jugoslaviji predvsem pred in med konferencami o avstrijski državni pogodbi, so se kopičili represivni ukrepi prav v tednih in mesecih pogajanj.

Koroške oblasti in glasili obeh velikih strank, Die Neue Zeit (glasilo Socialistične stranke Avstrije) in Volkszeitung (glasilo Avstrijske ljudske stranke), so neprestano razširjale vesti, da so koroški Slovenci s svojim položajem zadovoljni in da avstrijske oblasti skušajo v veliki meri izpolniti njihove zahteve. Osvobodilna fronta je ta poročila v posebni izdaji svojega nemškega biltena relativizirala.⁴⁰ Vendar koroški in avstrijski mediji niso povzemali teh informacij. Tako je Osvobodilna fronta v svoji tiskovni službi po londonski konferenci opozorila, da še zmeraj ni priznana in da ji je celo prepovedano vsako sodelovanje v institucijah, ki vodijo denacifikacijo javnega sektorja (aparata).⁴¹ Nadalje je zapisala, da so britanske in avstrijske oblasti 29. marca 1946 prepovedale vsako delovanje Zveze bivših koroških partizanov in njihovim zagovornikom niti niso dovolili kakega protesta.⁴² Z dekretom (štev. 10.123/SD/46/Dr.Sch. z dne 13. avgusta 1946) je varnostni direktor za zvezno deželo Koroško prepovedal Zvezo slovenskih izseljencev.⁴³ Kot tretjo prepovedano organizacijo je Osvobodilna fronta navedla Društvo političnih internirancev in obsojencev slovenske Koroške (odločba varnostne direkcije z dne 25. novembra 1946, štev. 32.327/SD/46/Dr.Sch.).⁴⁴ Nadalje je Osvobodilna fronta sporočila, da je varnostni direktor polkovnik Stossier označil v »strogo zaupni«⁴⁵ okrožnici Zvezo mladine slovenske Koroške in Antifašistično fronto žena slovenske Koroške kot ilegalni organizaciji (štev. 28.479/SD/46/G. z dne 17. oktobra 1946).⁴⁵ Spraševala je, kako je možno, da prosto delujejo organizacije fašističnih elementov, begunskih volksdeutscherjev iz Češkoslovaške in Jugoslavije in konkretno navedla Zvezo Mežičarjev in Zvezo Spodnještajercev ter Zvezo Kanalčanov.⁴⁶

Še živeči poslanci Koroške slovenske stranke v deželnem zboru so javnost opozorili, da so neprestano opominjali Avstrijo na številne nekorektnosti in nepravilnosti Prve avstrijske republike do koroških Slovencev in Avstrijo in Koroško opominjali, da realizira ob plebiscitu izrečene obljube.⁴⁷ Dr. Jožko Tischler je opisal položaj in delo Slovenske prosvetne zveze in njenih lokalnih organizacij.⁴⁸ O položaju šolstva in obeh zasebnih slovenskih šol po plebiscitu se je oglašil k besedi dr. Franc Petek.⁴⁹

⁴⁰ Pressedienst, 24. 3. 1943 – Dokumente die anklagen.

⁴¹ Prav tam.

⁴² Prav tam.

⁴³ Prav tam.

⁴⁴ Prav tam.

⁴⁵ Prav tam.

⁴⁶ Prav tam.

⁴⁷ Ivan Starc, dr. Petek, Janko Ogris: Erklärung. V: Pressedienst, 24. 3. 1947, str. 5-6.

⁴⁸ Josef Tischler: Slowenischer Kulturverband. V: Prav tam, str. 7.

⁴⁹ Franc Petek: Erklärung. V: Prav tam.

Skupina zadružnikov je opisala delovanje Zveze koroških zadrug in v njo včlanjenih zadrug, ki so vse stale pod pritiskom in jih oblasti po vojni kljub številnim napovedim še vedno niso obnovile.⁵⁰

V začetku septembra 1947 je Osvobodilna fronta precizirala svoje očitke na račun avstrijskih oblasti in govorila o tem, da prepovedi in razpusti slovenskih organizacij in obsodbe slovenskih antifašistov pričajo o zlaganosti koroške deželne vlade glede narodnostnih pravic koroških Slovencev. Spet je taksativno naštela prepovedane organizacije in tiste, ki jih vlada ni dovolila ustanoviti, ter pisala o tem, da so oblasti zasegle lokale okrajnih, občinskih in lokalnih organizacij Osvobodilne fronte.⁵¹ Omenila je obsodbo sekretarja Osvobodilne fronte Karla Prušnika-Gašperja dne 27. marca 1947 na štiri mesečno zaporno kazen, in sicer zaradi nošenja slovenske zastave.⁵² Prušnika so vklenjenega vodili skozi Celovec na vlak, ki ga je odpeljal v kaznilnico Karlau. S Prušnikom je bilo zaradi istega delikta obsojenih še osem članov slovenskih organizacij, skupaj na 14 mesecev zapora in na denarno globo v skupni višini 1100 šilingov. Obtožnica je vsem očitala, da so javno nosili slovenske in jugoslovanske zastave in da so kot skupina šli na sestanek Osvobodilne fronte. Ugovor proti obsodbi so oblasti zavrnille. Obsojenci so argumentirali, da so se pod slovensko oziroma jugoslovansko zastavo borili proti nacizmu in da so bili z njimi tudi britanski častniki. Nošenje slovenske zastave so označili kot neodtujljivo pravico slovenskega ljudstva na Koroškem. Ta pravica se narodu ne sme prepovedati, še manj pa je mogoče zaradi tega koga obsoditi.⁵³ Udeleženec sestanka v Železni Kapli je bil obsojen zaradi istega delikta nekaj tednov za tem na pogojno kazen dveh mesecev zapora in sto šilingov globe ali 14 dni zapora.⁵⁴ Nekateri obsojenci so potem v celovski jetnišnici stopili v gladovno stavko.⁵⁵ Nadalje je OF navedla še obsodbo osmih antifašistov iz Sveč in okolice z dne 7. junija 1947, ker so nemškimi napisom na javnih poslopijih dodali še slovenske. Med obsojenimi je bil tudi sekretar Kmečke zveze Blaž Singer.⁵⁶

Že konec avgusta 1946 je Osvobodilna fronta objavila imena 35 koroških Slovenk in Slovencev, ki so jih med 1. majem in 25. avgustom 1946 britanske in avstrijske varnostne oblasti aretirale v okraju Velikovec.⁵⁷ Oblasti so jih dolžile raznih prestopkov. Deloma so bili še zaprti, deloma že spet na prostosti. Tovrstni sezname so seveda problematični. Že bežen pregled posameznih izdaj biltena dokazuje, da je avtor seznama prezrl marsikatero osebo, ki se kot aretirana pojavi v tem obdobju v biltenu samem. Obširno je bilten OF poročal tudi o obstrelitvi Amalije Oraže iz Lobnika pri Železni Kapli, ki je za posledicami ran umrla. Obstrelil jo je britanski

⁵⁰ Florjan Lapuš in drugi, Erklärung : die Lage der slowenischen Genossenschaften Kärntens in der Republik Österreich. V: Pressedienst, 24. 3. 1947, str. 8-10.

⁵¹ Pressedienst, 10. 9. 1947.

⁵² Pressedienst, 29. 3. 1947.

⁵³ Pressedienst, 3. 4. 1947.

⁵⁴ Pressedienst, 14. 4. 1947.

⁵⁵ Pressedienst, 22. 4. 1947.

⁵⁶ Pressedienst, 11. 6. 1947.

⁵⁷ Pressedienst, 30. 8. 1946.

vojak.⁵⁸ Osvobodilna fronta je tematizirala ravnanje s tistimi učitelji, ki so sodelovali pri slovenskih kulturnih društvih oziroma na prireditvah.⁵⁹ Tvegali so odpust iz službe in aretacijo. Slovenke je posebno razburila aretacija aktivistke Milene Mohar, aretacijo katere so britanske oblasti dopustile, kljub temu da se je zgodila po prijavi, a zaprti prireditvi lokalne ženske organizacije v Bistrici v Rožu.⁶⁰

Pri nekaterih znanih slovenskih antifašistih so bile oblasti večkrat »gost«. Tako so se vrstile hišne preiskave pri družini Hobel v Veselah,⁶¹ pri Luki Sienčniku v Dobrli vasi, pri Andreju Sienčniku, pri Lipeju Koleniku. Pri hišnih preiskavah so izginile razne dragocenosti, hrana, v posameznih primerih pa tudi denar.⁶² Pri Sienčniku je FSS intenzivno iskala Koroški zbornik, na katerem je v zibelki ležal dojenček Matjaž. Partizan Lipej Kolenik je od osvoboditve do 1. marca 1947 na svojem domu doživel šest hišnih preiskav, aretiran je bil devetkrat in vsakič odsedel nekaj dni ali do enega meseca ječe. Posebno ostra je bila kazen, če so varnostne oblasti pri hišni preiskavi našle orožje. To se je zgodilo aktivistu Janezu Krainerju iz Goselne vasi, ki je zaman zatrjeval, da za orožje ni vedel. Sodišče ga je obsodilo na dvoleten zapor.⁶³

Dramatičen je opis racije proti koroškim Slovencem v treh rožanskih vaseh dne 4. oktobra 1946. Avstrijske varnostne sile so pod vodstvom britanske policije obkolile vasi Loče, Deščice in Pulpače. Prebivalci so morali ostati v hišah, otroci niso smeli v šolo, delavci ne na delo, kmetje niso smeli prepeljati mleka do oddajnih mest. Hiše so preiskali, identificirali prebivalce, posebno intenzivno so iskali slovenske knjige in časopise. Uporabo slovenščine je prepovedal zastopnik okrajnega glavarstva, ki je akcijo spremljal. Samo v Deščicah so aretirali osem oseb, v enem primeru je zadoštovala rdeča zvezda na kapi, v drugem knjiga s sliko maršala Tita, v tretjem članska izkaznica Osvobodilne fronte.⁶⁴ Malo za tem so po slovenski literaturi stikali avstrijski žandarji in britanski vojaki v župnišču Miklavž ob Dravi, kjer so konfiscirali celo izdaje verskega lista Nedelja. V cerkvi so pobrali vse slovenske tiskovine.⁶⁵ Manj spektakularna je bila akcija varnostnih sil v velikovškem okraju, ki je bila tudi povezana s hišnimi preiskavami. Oblasti so 4. in 5. oktobra 1946 aretirale provizorja Brumnika iz Pliberka in še štiri osebe in vse odpeljali v zapor v Velikovec.⁶⁶ Provizorju Brumniku so očitali povezave z neko aktivistko Osvobodilne fronte. V istem času je FSS v Železni Kapli in okolici aretirala devet oseb, med njimi so bili štirje nekdanji partizani in partizanke.⁶⁷ Veliko prahu je dvignila aretacija organizacijskega sekretarja Zveze mladine za slovensko Koroško Danila Kupra.⁶⁸ Ker so se hišne preiskave pri

⁵⁸ Pressedienst, 14. 8. 1946.

⁵⁹ Pressedienst, 9. 11. 1946.

⁶⁰ Pressedienst, 14. 9. 1946.

⁶¹ Pressedienst, 12. 10. 1946.

⁶² Pressedienst, 27. 11. 1946; 23. 11. 1946.

⁶³ Pressedienst, 23. 11. 1946.

⁶⁴ Pressedienst, 12. 10. 1946.

⁶⁵ Pressedienst, 27. 11. 1946.

⁶⁶ Pressedienst, 12. 10. 1946.

⁶⁷ Pressedienst, 19. 10. 1946.

⁶⁸ Pressedienst, 16. 11. 1946.

slovenskih antifašistih vrstilo, je bilten Osvobodilne fronte uvedel kar stalni naslov »neprestane hišne preiskave pri antifašističnih koroških Slovencih«.

Ko se je 5. oktobra 1947 preko Podrožce vračala s proge Šamac – Sarajevo trikrat udarna brigada Franc Tavčman-Lenart, so jo obkolile britanske in avstrijske varnostne sile. Brigadirjem so pobrali slovenske zastave in literaturo. Prišlo je do uporabe orožja. Nekaj vodilnih mladincev so zaprli na kraju samem, nekatere so potem poiskali na domovih in jih spravili v beljaški zapor.⁶⁹ Pobrali so jim agitpropovsko in drugo slovansko literaturo. Sodili so jim predvsem zaradi nošenja slovenskih zastav.⁷⁰ Pri incidentu je bil ranjen Karl Prušnik-Gašper, ki se je z istim vlakom vračal z nekega kongresa v Beogradu. Komandant brigade K. Perč pa je bil ranjen in izgubil oko.

Prekop padlih partizanov s Svinške planine novembra 1946 na pokopališče v Šentrupertu pri Velikovcu novembra 1946 je potekal brez konfliktov. Padlim so se poklonili zastopniki zaveznikov, Jugoslovanske armade ter avstrijskih varnostnih sil.⁷¹ Leto kasneje je potekalo slavnostno odkritje spomenika ob skupnem grobu 83 partizanov.⁷² Kot govornik je nastopil tudi sekretar Pokrajinskega odbora Osvobodilne fronte za slovensko Koroško Karl Prušnik-Gašper. V svojem govoru je kritiziral britansko vojaško sodišče, ki je prav v tistih tednih sodilo številnim mladincem zaradi nošenja slovenskih zastav in dopolnjevanja nemških topografskih napisov s slovenskimi imeni. Prušnik je govoril o tridesetih mladincih in imenoval sodnika poročnika Cohena krivičnega sodnika. Govor so navzoči avstrijski varnostniki protokolirali, pri čemer jim je pomagal slovenski politični emigrant. Karla Prušnika-Gašperja so britanske oblasti klicale na zaslišanje, ga aretirale in postavile pred sodišče. Prušnik je sodišču predložil svoj govor, a je za sodišče ostal veljaven protokolarni zapis avstrijskih varnostnih organov in objavljen govor v Slovenskem Vestniku.⁷³ Koroška kronika je o procesu prinesla kratko notico⁷⁴ in Epilog k razpravi v Velikovcu.⁷⁵ Sodil mu je prav sodnik Cohen. Prušnik je bil obsojen na leto dni zapora in prepeljan v kaznilnico Karlau v Gradcu, kjer se je znašel v tretje. Tam je začel pisati svoje spomine na partizanska leta z naslovom Gamsi na plazu.⁷⁶

Čeprav je Začasna koroška deželna vlada napovedovala, da bo takoj popravila vse krivice, ki jih je nacizem prizadejal koroškim Slovecem, je v soglasju z vojaško in zatem s Civilno upravo – britanski element zavlačevala obnovo organizacij koroških Slovencev. Vojaška uprava je sicer pospeševala revitalizacijo slovenskega jezika z glasilom v slovenščini, slovenskimi radijskimi oddajami in nekaj časa v sodelovanju s Slovensko prosvetno zvezo tudi z drugimi oblikami kulturnega življenja, nikakor pa ni soglašala s političnim delom Slovencev, ki so bili zbrani v Pokrajinskem odboru

⁶⁹ Pressedienst, 8. 10. 1947; 14. 10. 1947.

⁷⁰ SV, 17. 10. 1947

⁷¹ Pressedienst, 23. 11. 1946.

⁷² SV, 31. 10. 1947, str. 1.

⁷³ SV, 14. 11. 1947, str. 1; 21. 11. 1947, str. 1, 2.

⁷⁴ KK, 21. 11. 1947, str. 2.

⁷⁵ KK, 28. 11. 1947, str. 1.

⁷⁶ Karl Prušnik: Gamsi na plazu. Ljubljana 1958.

Osvobodilne fronte za slovensko Koroško. Z represivnimi ukrepi so britanske in avstrijske varnostne oblasti ustrahovale koroške Slovence. Ti so prizadeli predvsem tisti krog oseb, ki se je aktivno zavzemal za združitev koroških Slovencev s Slovenci v Jugoslaviji. Mladi koroški Slovenci so bili obsojeni tudi zaradi trošenja letakov, ki so propagirali združitev z Jugoslavijo. Bili so kaznovani zaradi javnega nameščanja dvojezičnih krajevnih napisov, deloma zaradi ilegalnih prehodov avstrijsko-jugoslovanske meje in zaporne cone ter predvsem javnega razkazovanja slovenske zastave. Vrhunci teh postopkov se ujemajo s časom pogajanj za avstrijsko državno pogodbo, višek pa zaznamo v letu 1947.

Avstrijske oblasti Osvobodilne fronte niso priznale. Od novembra 1945 naprej je delovala na osnovi odločitve vojaške uprave. Avstrijska društvena oblast je nasprotovala legalnosti te odločitve, proti njej polemizirala, ni je pa mogla ovreči. Množične organizacije Osvobodilne fronte je avstrijska društvena oblast postopno legalizirala, potem ko je zaznala, da bo odločitev glede mejnega vprašanja sprejeta v njeno korist. Organizacije so za to, da so jih oblasti legalizirale, opustile v drugem členu svojih statotov, ki govori o namenu društva ali organizacije, vsako omenjanje osvobodilnega gibanja. To je po dolgih razpravah in korespondenci z društvenimi oblastmi naposled storila tudi Demokratična fronta delovnega ljudstva, ki je julija 1949 nasledila Pokrajinski odbor Osvobodilne fronte za slovensko Koroško. Čeprav Zveza koroških zadrug in v njo včlanjene posojilne in blagovne zadruge v svojih statutih niso nikoli omenjale osvobodilnega boja, so koroške oblasti njihovo obnovo zavlačevale najdlje. Verbalno je Začasna deželna vlada napovedala obnovo slovenskega zadružništva že maja 1945, a jo je državni zbor sprejel šele februarja 1949, in sicer s posebnim zakonom proti odporu nemških zadrug. Slovenske zadruge so tudi zaradi tega zavlačevanja izgubile skoraj 90 % zadružnikov, v nobeni obliki pa se niso več mogle vključiti oziroma koristiti Evropski obnovitveni sklad. Avstrijske oblasti so s tem svojim ravnanjem odločilno omajale ekonomsko moč manjšine. Represivni ukrepi proti koroškim Slovencem so močno prizadeli sfero svobodnega slovenskega narodnostnega in kulturnega izražanja. Namen teh ukrepov je bil spodkopati težnjo dela slovenskega prebivalstva po združitvi z »matičnim narodom« v Jugoslaviji. Postopno popuščanje represije je bilo nato v sozvočju z mednarodnim razvojem in razvojem avstrijsko-jugoslovanskih odnosov.

Avgustin Malle

AUSTRIAN AND BRITISH SECURITY BODIES AND THEIR ATTITUDE TO CARINTHIAN SLOVENIANS DURING THE FIRST YEARS AFTER THE WORLD WAR II

S u m m a r y

When the Allied forces – which included, in the opinion of the British, also the Yugoslav Army and the partisan detachments – finally liberated Austria, the people living in the Austrian Carinthian districts with Slovenian or mixed population found themselves in a new situation. After the retreat of the Yugoslav Army, demanded by the notes of Great Britain of 12 May and United States of America of 15 May 1945, the units of the British 8th Army or the established military authorities assumed the

responsibility for all the issues of security and administration in the region. The provisional provincial government, serving as a consultative body and even named as such by the military authorities for a few weeks, had practically no powers whatsoever. The military government ruled by means of orders, primarily aimed at providing security for its armed forces and administrative staff, and regulating the most important issues, like food, for example.

In the first control agreement, which entered into force on 10 August 1945, the Allied forces stated their purpose of gradually creating the conditions enabling the transfer of the jurisdiction to the central Austrian administration and ensuring the establishment of a freely elected Austrian government. In the preamble of the second control agreement, entering into force on 26 June 1946, the Allies referred to the Moscow Declaration of 1 November 1943 and precisely outlined the powers of the Austrian authorities. Among other things they retained the following responsibilities: maintenance and repatriation of prisoners of war and dislocated people and court proceedings initiated against these people; tracking down, arresting and extraditing those who had committed war crimes and crimes against humanity.

The military government in Carinthia established military courts immediately. Information about the sentences imposed by these courts can be found in the *Kärntner Nachrichten* daily newspaper, and later also in the *Koroška kronika* weekly. The articles reveal that military courts were strict, especially with regard to theft of food from the stock of the British units, persons failing to hand over weapons or other military materiel, and black marketeers. When the British established the internal Carinthian border, these courts punished people who crossed it without the necessary documents. In this case we come across names of partially known Carinthian Slovenians, and the names of Slovenian refugees or Slovenian political emigration also appear. The latter mostly attempted to retreat to Italy. Because the British military authorities did not know the situation in this country, naturally, they soon recruited many Austrians who had served in the Austrian security forces before March 1938. As such some of them had also been active during the Nazi regime.

Although the provisional Carinthian provincial government announced it would rectify any injustice caused to the Carinthian Slovenians by the Nazism, it then stalled the restoration of the organisations of Carinthian Slovenians in agreement with the military government and later the civilian administration. The British authorities may have promoted the revitalisation of the Slovenian language and some forms of cultural life, but they by no means agreed with the political efforts of Slovenians gathered in the Provincial Committee of the Liberation Front. They resorted to repression in order to stop the Liberation Front from taking part in the national and Provincial Assembly elections on 25 November 1945. While the parties of the majority constantly discussed the issue of the border during the election campaign, the Slovenian side was prevented from doing so. Slovenians initiated their cultural activities already in August, but the Slovenian Education Association could not officially start operating until as late as the end of March 1946. The repression carried out by the British and Austrian security bodies especially affected the people arguing for the unification of the Carinthian Slovenians with Slovenians in Yugoslavia. Only a few Carinthian Slovenians were convicted by the military court because they disrespected or insulted the members of the military government or British civilian administration. However, that happened to Karel Prušnik – Gašper, who publicly criticised a certain English judge in November 1946. The Carinthian Slovenian youth was frequently punished because they spread leaflets promoting the unification with Yugoslavia. They were also punished for putting up bilingual signposts and for crossing the border between Austria and Yugoslavia illegally. The peaks of these proceedings correspond with the Austrian State Treaty, culminating in February 1947.

Gradually, the British civilian authorities handed the powers over to the Austrian bodies. Verbally these were more radical in their opposition towards Carinthian Slovenians. Among other things they hindered the establishment of the Democratic Front of the Working People as the organisation succeeding the Liberation Front. Furthermore, the Austrian provincial and federal authorities were most consistent in their obstruction of the restoration of Slovenian cooperatives.